

Afsluitende overwegingen

Begijnenbeweging, gisteren en vandaag

Internationaal Wetenschappelijk Congres
Waalse Kerk, Breda, 23 augustus 2013

Albert Martens (K.U.Leuven)

Een synthese opmaken van die rijk gevulde dag is voor mij een onmogelijke opdracht. Bovendien werd mij een taak opgedragen waarvoor ik waarschijnlijk niet de meest geschikte persoon ben: een oudere man, niet vakkundig opgeleid in godsdienst noch in religieuze en theologische kwesties. Om deze taak naar behoren te vervullen, doe ik dus een beroep op uw welwillende vriendelijkheid.

Als aanloop zou ik willen teruggrijpen op de dichterlijke evocatie die tijdens het jubileumdiner op 22 maart jl. werd voorgelezen en die al een mooie synthese maakt van wat zich vandaag heeft afgespeeld.

Vrouwen toen en nu

Vrouwen

in het jaar 1267 een uniek gebaar
een hof werd geschonken
het begijnhof was daar

Vrouwen

in het jaar 2017 gaat de lijn door
en wonen in het begijnhof
nog steeds vrouwen hoor

Vrouwen

in de feodale tijd
startten samen
hun feministische strijd

Vrouwen

in het post-moderne leven
willen samen
hun leven gestalte geven

Vrouwen
 verlangden te worden bevrijd
 ontwikkelden samen
 hun eigen spiritualiteit

Vrouwen
 In deze tijd
 streven ieder op eigen wijze
 naar levenskwaliteit

Vrouwen
 zelfdenkend en vrij
 dansten, zongen en baden
 en voelden zich gekend en blij

Vrouwen
 in het jaar tweeduizendzeventien
 laten de begijnentraditie
 op andere wijze zien

Vrouwen
 zelfstandig en begijn
 hielpen mensen om hen heen
 wilden sociaal en nabij zijn

Vrouwen
 ruimdenkend en geëmancipeerd
 kijken terug naar die tijd
 en nemen ter harte wat is geleerd

Vrouwen
 ontworstelden strakke banden
 met een krachtig ideaal
 in Breda, in steden en vele landen

Vrouwen
 in het begijnhof
 volgen hun eigen unieke pad
 en wonen er heel tof.

Vervolgens zou ik even willen nagaan hoe de verschillende levenservaringen, uw levenservaringen, die vandaag aan ons werden voorgesteld met het verleden en de leefwereld van de begijnen verbonden zijn.

Deze “verworteling” is niet toevallig. Het gaat in hoofdzaak om drie invalshoeken:

1. Wie zijn wij?– wie waren zij?
2. Hoe leven wij, wat doen wij? – hoe leefden zij, wat deden zij?
3. Wat is onze boodschap? Wat zeggen wij of willen wij zeggen? - Wat was hun boodschap?

In sociologisch jargon gaat het om de “logos” (het discours, de boodschap), de “praxis” (het handelen) en tenslotte de “instelling” of de organisatievorm, de structuur. (Dit zijn de basiscomponenten van elke sociale beweging. Ze zijn altijd aanwezig maar bestaan wel in meer of mindere mate en zijn meer of minder uitgesproken ...)

Wat is en wat was hun eigenheid, hun specificiteit ?

1. Een specifieke levensvorm, een sociale verbondenheid die tevens een boodschap wil uitstralen. Onder vrouwen, samen met andere vrouwen, zelfstandig wonen in een eigen huis, afgesloten maar met nauwe (dagelijkse) contacten met de buurt en de stad.
2. Een eigen autonome regelgeving waarbij tijdelijkheid de duurzaamheid van het engagement bepaalt (geen eeuwige geloften, niet afhankelijk van een geestelijke orde).
3. Duidelijk en (doel)bewust sociaal geëngageerd (zorg en dienstbaarheid) vaak voor en samen met de “kwetsbaren” (armen, zieken, laaggeschoolden...)

In die zin zou de logos nauw verbonden zijn zo niet “samenvallen” met de praxis en de institutie/instelling: “Ik ben wat ik doe en ik zeg het”.

Waarom spreekt een dergelijke levensvorm ons zozeer/zo ingrijpend aan? Waarom zijn wij bereid om dit historisch verleden opnieuw te “ontdekken”?

Hiervoor zou ik de volgende redenen willen aanhalen.

1. Het feminisme.

Niet alleen in de brede samenleving maar ook binnen geloofsgemeenschappen wordt de traditionele mannelijke, machistische en patriarchale overheersing ter discussie gesteld;. De mannelijke vanzelfsprekendheid stuit op haar eigen grenzen. Het vaderschap behoort niet enkel aan de man toe. Evenmin als het moederschap aan de vrouw. Maar om deze dichotomie te overstijgen, is de weg ellenlang. Ons verbeeldingsvermogen (woorden, beelden, uitdrukkingen, symbolen, enz.) moet diepgaand worden uitgespit en worden overstegen. Om het enigszins onomwonden te verwoorden: het mannelijke fetisjisme dat Michelangelo in de Vaticaanse Sixtijnse Kapel afbeeldde, behoort tot het verleden. Maar de mentale kaders (de “framing”) om dit te bedenken, zijn vaak en nog steeds ontoereikend. ¹

2. Het herijken van ons bestaan “in een postseculiere maatschappij tussen geloof en ongeloof”². Het ontdekken van de spiritualiteit van de “andere” die niet noodzakelijk is geformuleerd of ingekaderd door een kerkelijk instituut. Ook in een seculiere maatschappij bestaan er verscheidene religieuze, al dan niet mystieke, belevingsvormen.

In het verleden ontstonden de verschillende begijnengemeenschappen binnen een uitsluitend katholieke leefwereld. De stempel van de (Rooms-) Katholieke Kerk was alom aanwezig. Thans levend binnen zelf geformuleerde christelijke nomen en waarden is die vroegere afhankelijkheid van de Kerk als instituut niet langer passend.

3. De heer Wagemakers heeft verteld dat het Bredase Begijnhof eventueel bereid is in de komende jaren als internationaal secretariaat op te treden om een platform

¹ GEBARA, Ivone (1999) *Le mal au féminin. Réflexions théologiques à partir du féminisme*. Paris, L’Harmattan.

² SMEDES, Taede (2016) *God, iets of Niets? De postseculiere maatschappij tussen geloof en ongeloof*. Amsterdam: University Press.

te bieden waardoor onderlinge contacten kunnen worden bevorderd. Dat zou beslist overwogen kunnen worden. We moeten overigens vaststellen, en dat is zeker vandaag duidelijk aan bod gekomen, dat er nu al verschillende netwerken bestaan (nationaal én supranationaal). De geschiedenis van de begijnengemeenschappen leert ons hoe voorzichtig die vrouwen waren toen zij op lokaal niveau hun institutionele structuren opbouwden. Creatief, autonoom, zelfstandig, doordrongen van tijdelijkheid...dit zijn weliswaar geen deugden, maar hoedanigheden die we zeker moeten "meenemen".

Ik dank u voor uw welwillende aandacht.